
Správa z I. International Workshop „Religious Drugs“

28.–29. 2. 2020, Brno, Česká republika

Matouš Mokrý, FF UK, Český egyptologický ústav
email: mokrym@student.cuni.cz

Michal Puchovský, FF MU, Ústav religionistiky
email: michal.puchovsky@gmail.com

Nebolo to tak dávno, čo sme sa na konferenciách vídali osobne. Asi nejak takto znie nové kliše konferenčných správ. Ale naozaj tomu tak bolo ešte začiatkom roku 2020. Nasledujúca „federálna“ reportáž z workshopu *Religious Drugs* prináša pohľad na akciu, ktorá sa udiala doslova v predvečer koronovírovej pandémie v útulných priestoroch brnianskej Otevřené zahrady. Workshop združil akademikov z celej Európy, ktorých spájali záujem o výskum využívania psychoaktívnych látok v rôznych svetových náboženských tradíciách, a na dva dni urobil z Brna centrum akademického štúdia etheogénov.

Drogy minulosti, spoločnosti a tvorivosti

Hlavnému organizátorovi workshopu Tancredimu Marronemu sa podaril husársky kúsok v podobe účasti jedného z najznámejších svetových odborníkov na okultizmus, hermetizmus a New Age Wouteru Hanegraaffa. Vo svojom konferenčnom príspevku „The Reasonable Irrational: History of Religions and the Pathologization of Entheogenic Experience“ poukázal napríklad na skutočnosť, že minulé bádanie malo tendencie držať sa etnocentrických predstáv o mágii či kontextovo necitlivo prekladala termíny súvisiace s mágiou, čo viedlo k posunu významov. Až v osemdesiatych rokoch sa začali meniť perspektívy výskumov, ktoré sa naučili viac reflektovať alternatívne racionality, čo demonštroval na príklade predsudkov o poverčivosti Egypťanov.

Vedúci brnianskeho Ústavu religionistiky Aleš Chalupa nadviazal na Hanegraaffovo rozprávanie prednáškou „Entheogens in the Study of Ancient Greek Religion: A Case of the Eleusinian Mysteries and the Delphic Oracle“ o teóriách, ktoré vysvetľujú fungovanie Eluzínskeho chrámu v Grécku za pomoci drog, prípadne plynov meniacich vedomie veštíc. Aj keď sú podobné druhy vysvetlení čitateľsky veľmi atraktívne, tak sa podľa Chalupovho názoru nezakladajú na realite a za pomoci presvedčivej argumentácie ich vyvrátil ako empiricky nepreukázateľné.

Zo starovekého Grécka sme sa presunuli do vesmíru českého výskumu LSD v šesťdesiatych rokoch. Pôvodne avizovaný príspevok Luboša Bělku sa nekonal, a preto organizátori pustili ukážku z dokumentu Pavla Křemena *LSD made in ČSSR*. Informačne výživná snímka, plná dobových videozáberov publikum nielen poučila, ale i dobre pobavila.

Vďaka prezentácii brnianskeho doktoranda Františka Novotného *Physical Intoxication with Demons in the Medieval Beliefs* sa účastníci ocitli vo svete stredovekej démonológie. Konkrétne sa prednášajúci venoval téme posadnutia démonmi. To sa môže odohrať buď násilnou formou, alebo naopak dobrovoľným vyvolaním a prijatím zlého ducha v podobe hmyzu. Zo súčasnej perspektívy pripomínajú niektoré opisy posadnutí stavy zmeneného vedomia, opisované užívateľmi drog.

Po obedovej prestávke sa konferencia tematicky preladila z minulosti do sveta umenia. Brniansky sociológ Miroslav Vrzal ponúkol obecenstvu v príspevku „Satan, Drugs and Black Metal“ zamyslenie sa nad úlohou etheogénov v prostredí blackmetalovej scény. Dlhé roky bol black metal antitézou heavy metalu nielen po hudobnej stránke, ale taktiež odmietal jeho sklony k hedonizmu v podobe nadmerného pitia alkoholu a užívania drog. V súvislosti s okultným obratom black metalu v poslednom desaťročí pribúdajú hudobníci (viď František Štorm z českých Master's Hammer), ktorí sa etheogénov neboja a otláčajú svoju skúsenosť s drogami do svojej tvorby.

Na Vrzalov príspevok plynule tematicky nadviazalo rozprávanie „The Smoking Mirror: The visual aspect of entheogens in artistic expression“ ďalšieho brnianskeho doktoranda Andreja Kapcára, ktorý podrobne rozobral psychodelické umenie z psychologickkej perspektívy od tvorcov ako Issac Abrams, Ernst Fuchs, Abdul Mati Klarwein, Robert Venosa a špeciálne sa venoval dielu Alexa Greya.

Od umenia sa záverečný blok prvého dňa presunul k ľuďom. Jan Kozák, ktorý pôsobí na Univerzite v Bergene, sa prezentoval príspevkom „Entheogens and Communitas“ o úlohe etheogénov v produkcii antištrukturálneho zážitku. Inšpirovaný dielom britského antropológa Victora Turnera rozprával o úlohách drog meniacich vedomie v neošamanských komunitách či na raveoch – hudobných festivaloch elektronickej hudby. Na záver prednášky pripojil krátke zamyslenie sa nad možným príspevkom religionistiky do dizajnu terapeutických rituálov s využitím etheogénov.

Fascinujúcim príspevkom do diskusií o úlohe látok meniacich či ovplyvňujúcich vedomie bola prednáška „Rising Smoke: The Spirtual Significance of Xhosa Pipe Smoking“ mladého bádateľa Adolpha van der Walta z Georg August University Göttingen. Tabak patrí k spoločensky najtolerovanejším drogám. Na druhej strane je nie vždy spájaný s látkami meniacim vedomie ako LSD. Van der Walt rozobral trojčlenku tabak – fajka - fajčenie na drobné, poukázaním na veľmi dôležitú úlohu fajky ako predmetu, ktorý umožňuje spojenie s predkami a sociálnu integráciu jedincov v konkrétnych spoločenských triedach.

Od indiánskych fajok mieru sa diskusia presunula k provokatívnej téme kresťanstva a drog, ktorú publiku predstavil Robert Dickins z Queen Mary, University of London. Príspevok „Reconfiguring Christian Experience with LSD“ účastníkom konferencie predstavil menšinu kresťanov (primárne z amerického kontra kultúrneho prostredia), ktorí využívajú etheogény na získanie prorockých vízií. Nie je prekvapivé, že táto experimentálna heréza sa stretáva s množstvom predsudkov, kriminalizáciou zo strany majority a obvineniam z uvoľnenia potlačenej homosexuality po užití látok meniacich vedomie.

Ako úplne posledný v úvodný deň predstavil závery zo svojho výskumu „An Inquiry in ‚Prague's Good Company‘ (Researching in Neo-Pagan Customs and

Attitudes)“ česko-taliansky bádateľ Guissepe Maiello z Vysokej školy finanční a správní v Prahe. Výskumník sa dlhodobo pohybuje v teréne medzi českými novopohanmi a svoje kontakty využil na získanie informácií o ich vzťahu k látkam meniacim vedomie. Drogy sa vo všeobecnosti netešia pozornosti v pohanských kruhoch, primárne tých spriaznených s ultrapravicovou scénou. Na druhú stranu je pomerne rozšírená konzumácia alkoholu. Nie je nič výnimočné stretnúť pripitých ľudí na rituáloch. Menšia časť liberálnejšie orientovaných novopohanov sa nevyhýba ani užívaniu ethogénov počas rituálnych praxí za účelom rozšírenia vedomia či ako nástroja na uvoľnenie nálady počas skupinových pohanských stretnutí, tzv. pubmootov.

Ako môže byť z predchádzajúcich riadkov jasné, prvý deň konferencie bol viac než informačne nabitý a plný podnetných príspevkov. Tí akademici, ktorých nezložila únava z celodenného nasávania poznania, sa presunuli do Limba na slávnostný raut. Na ňom sa vedci veselo družili a pojedali dobroty z dielne Šárky Londy Vondráčkovej.

Drogy v súčasnosti

Zatímco predchádzajúci den dal prostor príspevkům zkoumajícím využívání entheogénů v minulosti, den druhý se již plně pohroužil do současnosti ve vši její rozmanitosti. Sobotní dopoledne tak začalo přednáškou „Experience with a psilocybin-study“ Michaela Hokai Österleho a Manfreda Kakugo Hellrigla ze švýcarského institutu „Meditation and Retreat Center Felsentor“, která podala závěry experimentů s užíváním psilocybinu při meditacích a dokázala dlouhodobě pozitivní efekt tohoto halucinogenu na schopnost všímavosti („mindfulness“).

Po coffee breaku, na němž všichni dočerpávali energii po včerejším večeru, se účastníci workshopu přenesli do Jižní Ameriky, kde je prvně přivítala Lucie Vinšová z Masarykovy Univerzity s prezentací „SINGING THE PATHS OF PLANTS: Drug Induced Perceptual Shifts in the Shapeshifting Shamanic Ritual Practices of the Selected South American Tribes: Language, Cosmological and Biological Aspects“, která se věnovala drogové zkušenosti šamanů vybraných kmenů západní Jižní Ameriky při rituálech založených na vžití se do perspektivy jiných ne-lidských aktérů. Jak Vinšová ukázala, málo srozumitelný metaforický jazyk šamanů reflektující tuto proměnu vědomí je výrazně ovlivněn nejen drogovou zkušeností, ale i časem – kupř. dnes se do rituálního jazyka šamanů více dostávají výrazy označující techniku, jež jsou schopny dokonce i nahradit metafory založené na živé přírodě. Po tomto etnolingvistickém projevu dostala slovo i chemie, a to v příspěvku „Ayahuasca: Substance, Medicine, Sacrament and a Sacred Being“ Helle Kaasik z Tartuské univerzity. Kaasik sumarizovala výsledky své chemické analýzy 102 vzorků ayahuascy jak z Jižní Ameriky, tak z Evropy, a ukázala, že zatímco ayahuascové nápoje připravované domorodými komunitami ve svém původním rituálním kontextu mají stabilní obsah psychoaktivního DMT, nápoje vařené mimo své původní prostředí (kupř. rituály Santo Daime či New Age) se ve svém obsahu DMT mohou lišit a mají tendenci obsahovat vyšší množství DMT, než jaké je v domorodých kontextech.

Jižní Ameriku po obědě vystřídala situace na Západě, již se věnovali výzkumníci celý zbytek dne. Odpolední příspěvky začaly kriticky prezentací „What

Does Mean “Mystical” in Context of Experience with Psychedelics? Critique of Perennialism in Experimental Psychology“ Jany Nenadalové a Adama Karáska z Masarykovy Univerzity. Jelikož je dle těchto badatelů v experimentálně psychologických pracích zkoumajících požití psychedelik „mystická zkušenost“ domněle zapříčiňující pozitivní dopad drogového prožitku definována značně kruhově (jedná se o nepopsatelný zážitek definovaný na základě textů, na nichž se badatelé předem shodli, že o něm vypovídají), sama ve studiích představuje jakousi ničím neopodstatněnou „černou skříňku“ mezi podáním drogy a pozitivním výsledkem, jež je pro svou nepopsatelnost nepřístupná explanaci a jež by tak měla v psychologickém studiu účinků psychedelik být nahrazena důrazem na teoreticky a empiricky lépe uchopitelné psychologické domény aktivní během intoxikace i mimo ni. Běh workshopu pokračoval empiričtější orientovanou statí „Ceremonial psychedelics: Ecstatic Powers“ Tancredi Marroneho z Masarykovy Univerzity zkoumající rituální využívání drog v milieu moderní západní magie. Jak jeho případové studie rituálů Aleistera Crowleyho (1875–1947), Israela Regardieho (1907–1985), řádu Aurora Aurea, novopohanství a chaos-magie ukázaly, drogy jsou i přes svou domnělou schopnost navozovat duchovní vize a umocňovat interakci s magickými silami zároveň považovány za prostředek znemožňující koncentraci na prováděné rituální úkony, a proto jsou ve skutečné praxi využívány méně často a v menší intenzitě, než jak by ideály mágů mohly naznačovat.

Brněnskou štafetu po dalším coffee breaku převzali badatelé z Vídeňské univerzity, za níž se prvně představil Karel Baier s příspěvkem „Inebriation and Mysticism within Oriental and Occidental Cultures. A critical Appraisal of Rudolf Gelpke’s Comparative Approach“, kde analyzoval texty Rudolfa Gelpkeho (1928–1972). Díla tohoto švýcarského islamologa a tradicionalisty, ztotožňujícího mystickou zkušenost a drogovou intoxikaci, staví do ostrého protikladu „tradiční“ hierarchickou společnost (ztělesněnou islámskou civilizací), právem umožňující užívání drog filozofické a umělecké elitě, a moderní individualistickou západní společnost, jejíž důraz na pokrok, výkon a užitečnost zakazující mystické užití drog kritizují. Po Baierově studii, poukazující na fascinaci entheogeny i v pravcovém tradicionalistickém prostředí, si dále vzala slovo Baierova kolegyně Marleen Thaler, která v práci „Psychedelic Kuṇḍalinī. The Interrelation of Kuṇḍalinī and DMT“ zkoumala propojení tantry a užívání DMT. Dle Thaler se proces probouzení síly *kuṇḍalinī* v psychedelické subkultuře stal častým narativem popisujícím drogovou zkušenost DMT (a zároveň utvrzujícím perennialistické představy o mysticismu), přičemž k srovnávání zkušenosti DMT a *kuṇḍalinī* dále přispívá i fakt, že epifýza produkující dle mnoha „psychonautů“ DMT je zároveň dávána do souvislosti s probouzením *kuṇḍalinī* v prostředí západní alternativní religiozity od dob teosofie. Thalerina prezentace představující sondu do další z mnoha brikoláží vědeckých a religiózních představ však bohužel představovala poslední příspěvek nabitého workshopu, jenž byl neformálně ukončen na večeři v brněnském centru, na níž u dobrého pití a jídla mohli účastníci sdělovat své dojmy a postřehy z celé akce.